

Скуратко Тетяна Миколаївна,
*кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра української та зарубіжної літератур
і методик їх навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка*

Панасюк Алла Михайлівна,
*кандидат філологічних наук,
викладач української мови і літератури,
Тернопільський кооперативний фаховий коледж*

ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УРОКІВ ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ (ДО ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ГЖИЦЬКОГО)

Важливе значення у літературній освіті школярів відводиться урокам літератури рідного краю, метою яких є вивчення явищ літературно-мистецького, культурного життя регіону, поглиблення літературної ерудиції учнів, дослідження своєрідності зв'язків літератури окремих територій і загальнонаціонального літературного процесу, виховання шанобливого ставлення до талановитих земляків, почуття гордості за славетних краян, національної свідомості, розвиток читацьких смаків, вироблення особистісного ставлення школярів до художньої літератури рідного краю.

Теоретичні узагальнення власного досвіду, методичні розробки та рекомендації щодо проведення уроків літератури рідного краю віднаходимо у працях Л. Башманівської, М. Гуняка, С. Кіраля, В. Коваленко, Н. Кравченко, А. Назаренка, І. Попович, Л. Фурсової, В. Шуляра, О. Янія та ін.

Зазначимо, що окрему увагу дослідники радять звернути вчителям на патріотичне виховання школярів та розвиток їх творчих здібностей на уроках літератури рідного краю (В. Коваленко, Н. Кравченко, О. Яній). У цьому контексті заслуговує на увагу тематичний номер журналу «Дивослово» за 2014 рік, номер 7-8, де розкрито питання теорії проведення уроків літератури рідного краю та представлено методичні рекомендації щодо вивчення творчості митців регіональної літератури. Літературний ландшафт Тернопільщини тут належно окреслено (матеріали щодо вивчення творчості У. Самчука, І. Франка,

Г. Костів-Гуски, В. Вихруща, С. Будного, Б. Лепкого, А. Чайковського, Ю. Опільського, Т. Бордуляка, Р. Купчинського, О. Маковея, Б. Харчука, В. Ярмуша, Р. Андріяшика).

Зважаючи на те, що важливим аспектом у формуванні змісту літературного краєзнавства в навчально-виховному процесі, є принцип культуровідповідності, то, на нашу думку, необхідно, щоб процес наповнювання змісту мав продуману, логічну систему. У цьому аспекті, на нашу думку, не можна поза увагою залишити творчість В. Ѓжицького – оригінального українського письменника, поета, драматурга, публіциста, перекладача, мемуариста, уродженця Тереховлянщини.

В. Ѓжицький – митець потужного творчого діапазону. Як глибокий знавець селянської психології, він за допомогою художнього слова зумів передати драматичну долю українського селянства з його тисячолітніми традиціями, розкривши усю складність взаємин людини з суспільством і власним сумлінням, піднісши кожне людське життя до рівня загальнолюдських цінностей. Зазначимо, що тематика прозових творів митця перегукується із новелами Г. Косинки та В. Стефаника. Для малої прози В. Ѓжицького характерним є лаконізм, стислість, глибокий психологізм, відсутності авторських коментарів, естетична виразність художньо-композиційних елементів (події, пейзажної деталі, художнього стану), гра зі словом, динаміка часових зміщень, синтез традиційної і модерної композиції творів.

Вважаємо, що в курсі літератури рідного краю (Тернопільщини) доцільно в одинадцятому класі вивчати новелістику В. Ѓжицького. Зокрема, на нашу думку, для контекстуального вивчення старшокласникам варто запропонувати новелу «Спомин» (1926), у якій постає єдність людини і природи. Твір має потужний виховний аспект: прищеплювати любов до усього живого, до природи рідного краю. У новелі гомодієгетичний наратор закоханий у красу своєї батьківщини. Ця любов була така безмежна, що йому здавалось, ніби вона (природа) керувала його діями, вчинками, врешті-решт – думками: «...вона мала особливий вплив. Моя дитяча душа немов зливалась з природою. Вона

немов зацвітала разом з підсніжниками, то мов дзвеніла дзвонами синички, то вона плакала дощем березневим, то сміялась сонцем весняним... Я вростав у природу, як паросток у землю, і життя своє я уявляв тільки на її лоні» [4, с. 61]. Природу з її пейзажами В. Гжицький сприймав не лише естетично, духовно, але й біологічно, рецепторно: «Я ніколи не забуду того запаху лісу, запаху сирости весняної. Той запах і те дивне почуття що охоплювало мене тоді, прокидається в мене і тепер, коли моє волосся починає сріблитись...» [4, с. 63].

Цікаво, що новела має автобіографічний характер, адже любов до лісу авторові прищепив його дідусь, який був лісником. З твору ми дізнаємося і про дитячі стосунки Володимира Зеноновича Гжицького зі своїм молодшим братом Стефаном (у творі він його називає ніжно по-дитячому Стефчиком), з яким вони «переживали щастя і радість четвероногих та пернатих приятелів... Стефчик не раз плакав, знайшовши мерлу пташку, або блудяче кізлятко, а взимі годували голодних сойок кукурудзою, горобців – крихтами хліба» [4, с. 64]. Ця свята любов до праматері природи з дитинства пробудила мрію обох – стати лісничими, бо їм здавалось, «що найбільше щастя – жити у лісі, бути серед тієї чудової природи, жити з нею й нею...» [4, с. 64]. Щоб виразити це залюбовання, замилювання природою, наратор використовує зменшувально-пестливі слова: синички, козлятка, пташечка, гайок, жучки, квіточки, кущик, зайчик тощо.

Природа у новелі В. Гжицького олюднена, тому він ставиться до неї як до собі подібної: боїться порушити лісову тишу, тонко відчуває «розмову» дерев, радіє їх росту, хвилюється і турбується про жителів лісу. Вважаємо, що при вивченні на уроках літератури рідного краю новели «Спомин» доцільним буде застосувати проблемно-тематичний аналіз, за допомогою якого школярі повинні прийти до висновку, що у цій новелі розкрито художній талант письменника, його прагнення утвердити гуманістичну концепцію світу, гармонію людини і природи, увиразнити «взаємозв'язки між прекрасним у природі і людській душі» [3, с. 7].

Вважаємо, що важливою формою класної й позакласної роботи з літературного краєзнавства є зустрічі літераторів-земляків з учнями, адже у процесі такого спілкування школярі матимуть можливість глибше ознайомитися із творчою лабораторією В. Гжицького. Крім вечорів-зустрічей доцільно організовувати обговорення книжок письменника, проводити читацькі конференції, пам'ятні читання.

Отже, твори В. Гжицького мають значний виховний потенціал, художню цінність, тому вивчення його творчості на уроках літературного краєзнавства буде цікавим і корисним для учнів, посилить їхню любов до рідного краю, патріотизм і національну свідомість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Башманівська Л. Модель вивчення літературного краєзнавства на уроках української літератури. *Українська література в ЗОШ*. 2004. № 2. С. 12–15.
2. Гомон П. Літературному краєзнавству – наукові засади. *УМЛШ*. 2003. № 3. С. 15–18.
3. Гжицький В. Пролог до осені: Оповідання, нариси, етюди / [Упорядник і автор вступної статті Р. М. Лубківський]. Львів: Каменяр, 1978. 191 с.
4. Гжицький В. Цісарське право. Оповідання. Харків-Одеса: Державне видавництво України, 1931. 201с.
5. Кравченко Н. Краєзнавчий матеріал як засіб національного виховання учнів. *Дивослово*, 1999. № 4. С. 20–21.
6. Попович І. Урок з літератури рідного краю в 11 класі. *УМЛШ*, 2000. №1. С. 6–8.
7. Фурсова Л. Методика проведення уроків літератури рідного краю на прикладі досвіду Дніпропетровщини. *Українська література в ЗОШ*. 2003. № 7. С. 28–30.